

Crítica

Diàleg de sords

ENRIC VILA

ASSAIG

Nicolau Eimeric, *Diàleg contra els lulistes*. Traducció Jaume de Puig. Quaderns Crema. Barcelona, 2002.

Durant els últims 30 anys del segle XIV, el pensament de Ramon Llull va haver de resistir l'enemic més obstinat que ha tingut mai: l'inquisidor Nicolau Eimeric. Odiat, temut, vilipendiat, Eimeric és un d'aquests personatges d'intel·ligència superior, superba i intransigent que, posant-se al servei d'una causa equivocada, acaben passant a la història amb un perfil exageradament diabòlic, de malvat de novel·la. Nascut a Girona el 1316, un any després de la mort de Ramon Llull, l'autor del pamflet que presentem no només deu la seva mala fama a la implacable persecució que va engegar contra els lulistes; també va escriure, el 1376, el primer manual per a inquisidors de la història, el *Directorium inquisitorium*. El fet que aquesta obra, pilar bàsic de la inquisició espanyola i romana, només es trobi en castellà (Muchnik, 1996), diu molt sobre la puritana aversió als dolents que hi ha en aquesta cultura nostra de flors i violes.

Si ara volgués fer una mica de literatura, podria dir que la llegenda negra de la inquisició espanyola es remunta a un tipus que es deia *català de nació*, i tampoc diria cap barbaritat. Eimeric, com Ramon de Penyafort un segle abans, ens recorda que, encara que va ser l'Espanya castellana la que va refinar els mecanismes repressius d'aquesta institució, la primera organització política que va posar-la en marxa va ser la Corona d'Aragó. Que això avui ens sembli mentida ho devem sobretot a l'insignificant paper que la cultura catalana va jugar en la formació dels Estats nació i a l'antifranquisme tranquil que va portar a terme una part de l'Església catalana. Amb tot, Eimeric no és un cas aïllat en la nostra tradició: la Catalunya devota té episodis delirants, i no cal anar gaire enrere. Per exemple, el factor religiós té una importància molt més central del que s'admet quan es pinta com

una simple qüestió de classes l'adhesió d'una part del catalanisme al franquisme. Si entren en un d'aquests pisos senyorials de l'Eixample que encara tenen el periquito a la glorieta, i ho pregunten a la mestressa, veuran que els dirà beatament: "És que cremaven esglésies".

L'exkurs m'ha portat potser una mica massa lluny, però també té a veure amb el llibre. Perquè el fet que Eimeric no hagi estat traduït al català fins ara tot i ser un dels autors de literatura inquisitorial més importants d'Europa, malgrat la seva relació històrica amb Ramon Llull, i a pesar de ser un defensor il·lustre de la causa d'Avinyó, té una certa relació amb el que dic. Ja tinc en compte les deficiències estructurals de l'edició en català, que fan que, per exemple, un llibre de referència sobre Ramon Llull com el d'Anthony Bonner i Lola Badia, *Ramon Llull. Vida, pensament i obra* (Empúries, 1991), només es trobi en castellà perquè l'edició en català està esgotada des de fa una pila d'anys. Però em temo que, en bona part, Eimeric ha estat víctima d'aquesta moral nostra tan catòlica i sensible a la mala consciència que ens incapacita per als autors antipàtics i cantelluts, i que, en definitiva, ens fa vestir-ho tot amb un vel de tendresa i d'hipocresia que difícilment pot dissimular la figura abrupta de l'inquisidor gironí.

INTRODUCCIÓ EXCEL·LENT

Així doncs, encara que sigui lamentable alegrar-se pel que és bàsic, cal celebrar l'aparició de la traducció que Jaume de Puig ha fet del *Dialogus contra lulistas*, que, a més, va precedit d'una excel·lent introducció. El retrat del personatge i les circumstàncies politicoreligioses del cisma d'Occident que hi fa De Puig està tan ben plantejat i és tan amè que fa venir mandra al lector d'entrar en el discurs d'Eimeric. Ja s'ha dit que Eimeric és una figura que dona per a molta literatura. La seva monumental intransigència, tan ben reflectida en aquest pamflet contra els lulistes, el feia fins i tot incòmode per a les institucions que representava. El constant estira-i-arronsa amb el poder polític i religiós que va marcar la seva vida és ben fàcil d'il·lustrar: docto-

Ramon Llull va viure, aproximadament, entre el 1235 i el 1315 dC

rat en teologia a París, el 1356 és nomenat inquisidor general de la Corona d'Aragó i el 1362 depositat per la seva implicació en el procés contra Nicolau de Calàbria; més tard el papa Urbà V invalida el seu nomenament com a vicari general dels dominicans per irregularitats; Pere III l'enviarà a l'exili per anar contra els lulistes i fins i tot manarà matar-lo quan Eimeric torni a Girona sense permís, condemna de la qual se salvarà pels pèls; Joan I el rehabilitarà, però la seva caça de bruixes contra els lulistes li portarà problemes a València i Barcelona, i el rei l'expulsarà de nou del regne; finalment, el 1397, tornarà a morir a Girona sense fer soroll, com un gos apallissat.

El pamflet, que De Puig complementa amb unes notes a peu de pàgina generoses i també magníficament escrites, va ser redactat en plena batalla contra els lulistes, amb Eime-

ric ja batent-se en retirada. Cal pensar que l'inquisidor va enllestir l'obra –molt moderna en la seva concepció, segons ens diu De Puig– el desembre del 1389, i que quatre anys més tard Joan I l'enviava a l'exili amb l'estigma de desarrelat i traïdor: ja el 1390 els consellers de Barcelona havien parlat d'ell com un home sense amor a la pàtria. I és que sembla que Eimeric va activar, amb la seva virulenta acció contra el lulisme, la simpatia que amples capes de la societat catalana sentien vers la figura de Ramon Llull, una simpatia que anava molt més enllà dels aspectes doctrinals de la seva obra. La derrota d'Eimeric, doncs, va ser total, però l'inquisidor va lluitar com un lleó. "Contra la fe no defenso el pare, no reconec la mare, no respecto el llinatge", es defensa en el pamflet dels lulistes que l'acusen d'escampar infàmies contra la pàtria. L'agressivitat

que esmalta cada pàgina de l'obra, el seu estil vivaç i directe ple d'interrogacions i contrarèpliques, que sense ser literàriament brillant és llegidor i eficaç, mostren la determinació d'Eimeric de desacreditar els lulistes i especialment el seu membre més destacat, Pere Rossell. L'inquisidor presenta els seguidors de Llull com una colla de fanàtics i obtusos. I és possible que tingués una part de raó, perquè el fet que els deixebles de Llull no estiguessin, ni de lluny, a la seva altura devia anar momificant el seu pensament, dogmatitzant-lo. En tot cas, és curiós veure com Eimeric acusa Llull d'heretge per creure que era possible demostrar la fe mitjançant la raó i, alhora, no s'està d'utilitzar ell mateix un mecanisme tan racional com el diàleg –gènere predilecte de Llull– per demostrar l'equivocació dels seus oponents en qüestions de fe. En definitiva, per als qui no som especialistes, aquest breu pamflet no és només una manera engrescadora de descobrir la figura de Nicolau Eimeric: també ens acosta a la vida i l'obra de Ramon Llull, que hi és continuament referit. A més, la pàgina d'ingenunitat que li ha donat el pas del temps ens revela amb especial claredat els mecanismes que regeixen aquests diàlegs de sords amb què sovint encara ens obsequia la política. Al capdavall, l'obra d'Eimeric és una mostra més que la raó tard o d'hora ensopega amb l'opinió, i que això que se'n diu parlar no consisteix tant a raonar, tècnica amb la qual ràpidament ens posaríem d'acord si no haguéssim de fonamentar-la en opinions, com a fer un vot de fe en la bondat de les creences de l'altre.